

Probleme generale ale arheologiei medievale la început de mileniu

Ioan Marian ȚIPLIC

Cuvinte cheie/keywords: *Arheologie medievală/Medieval Archaeology, Feminism/Feminism, Arheologie europeană în sec. XX/European Archaeology in 20th C., Naționalism/Nationalism*

Abstract

General Aspects of the Medieval Archaeology at the Beginning of 3rd Millennium

As far as the Romanian historiography is concerned, due to the fluctuations in the political context, its openness or closure it can be noticed that the interest towards the new approach of history varied. It followed more or less evidently a traditional Marxist research rarely influenced by the new trends in the European historiography. The new ideas were hard to be accepted but they were gradually assimilated especially after the period of political and economic expansion that followed the „Spring in Prague“ when the Romanian historians came in direct contact with the French historiography during a Romanian-French congress.

A new prosperous period for the Romanian historiography is the period after the Revolution in 1989, when there appeared the ideas of a school of history of thoughts coordinated by historians such as Lucian Boia, Stelian Brezeanu, S. Mitu. But in the new socio-political context there cannot be noticed a significant evolution of both general and medieval archaeology starting with the second half of 20th century, although most of the speeches deal with the need of writing about „real“ history; they also suggested the idea of starting the investigation based on the dialogue between the linguist, the archaeologist, the geographer and different experts in other auxiliary branches of history.

Medieval Archaeology and General Archaeology have the following main objectives:

- the study of the sites and their archaeological content in time and space in order to reconstitute all the sequences of human culture;*
- reconstitution of life styles from the past;*
- the study of the cultural process and the explanation of cultural changes;*
- understanding the sites, artefacts and any other archaeological proofs in relation with the contemporary world.*

Feminism and Archaeological Research. *There are many aspects of feminism in archaeology that are worth to be discussed. In '60s and '70s of the last century, the feminism brought in archaeology a new method of perceiving the reality through the artefacts that have been discovered, thus the areas of a settlement could have been divided into areas with male or female features. While doing an archaeological analysis of a settlement dating from the Iron Age at Glastonbury, David Clarke made a distinction between the large and small houses, he assumed that the former ones belonged to more male activities and the latter ones to feminine activities as they were mostly domestic objects.*

Statistics show that at global level there is a percent of 25-30 % women archaeologists and according to Gilchrist's the situation is the following: in USA approx. 20%, in England and Australia approx 35% and in Norway 49%.

Changes and Trends in the European Archaeological Research. Medieval archaeology is one of the latest branches of archaeology, though it has already an old history and it has gone through many changes caused by a large number of discoveries within the last 25 years.

As far as the medieval archaeology, we can say that in Western Europe there was a more fortunate situation as starting with the middle of 20th century medieval archaeologists founded professional associations. Their members were the ones who had already published volumes and periodicals dedicated to the efficient exploitation of archaeological researches and museum collections. The British archaeological experience seems to be more representative from the point of understanding the present situation of medieval archaeology at European level.

D. Hinton presents a comparative situation between the beginning years of The Society for Medieval Archaeology ('50s) and '80s, taking into account the jobs of the members of this association. It has been noticed that at the beginning, most members were working for museum networks but in '80s their number was significantly reduced, archaeologists choosing to work in universities or research institutions.

The same situation is in Romania as well where recently an association of medieval archaeologists has been founded. It can be noticed that most of archaeologists have activities in university centres such as Sibiu, Bucharest, Cluj, Iasi or at research institutions belonging to the Romanian Academy (Sibiu, Bucharest, Cluj, Iasi), unfortunately their total number is no more 20 people.

Within the last 10 years, the number of archaeological researches in medieval towns has increased. It seems that the archaeological researches were not always coordinated by medieval archaeologists due to the lack of an awareness of the activity of the medieval archaeology, of a theoretical basis and the existence of schools of medieval archaeology.

As a result of „New Archaeology“ with the new theories and methodology there appeared another branch of archaeology called by E. Higgs environmental archaeology. This theory has developed in Cambridge and it started from the idea that people can be studied as part of the environment they live in and that the environment influences their socio-economic development. This new theory was relatively hard to be accepted but, at present, various centres of archaeological

research have developed their own program based on the so-called landscape archaeology (see further details regarding its principle – Aston, Rowley). The appearance of these new theoretical approaches in the medieval archaeology have changed the views on Sawyer's argument that archaeology is an extremely expensive research for studying what is already known.

Cs. Balint believes that in the 20th century, between '50s and '80s the East-European archaeology was forced to become a branch of history mostly from ideological reasons:

- as a result of the Marxist attempts to introduce the typological research in the archaeology of the communist countries the interest of the archaeologists was oriented towards the analysis of the economic and social problems of the civilisations and peoples in the past.

After the WW II due to the political changes most Central and East European countries have changed their approach of archaeology focussing more on the „national“ aspects.

Nationalism and Archaeology. In the last years of 20th century one issue of world's politics was the concept of nationalism, in other words, the development of the nationalist ideologies. As a result, Archaeology confronted with this issue as well and along the years there have been noticed a series of nationalist concepts. Kühnl claims that no historical presentation or thesis can be purely scientific; he argues that all discourses, speeches, concepts imply a certain political orientation, so the archaeological analysis may not be the exception as it cannot avoid the orientation towards a particular political concept (die weimarer republik, Hamburg, 1985, p. 7-8).

The relation between archaeology and nationalism has become more evident in the first half of the 20th century in particularly after the WWI gradually losing its importance in Western Europe after WW II.

În ultimul secol și jumătate arheologiei i-a fost încredințată sarcina de a oferi istoriei informații fundamentale despre începuturile evului mediu. La începutul secolului al XX-lea apăreau primele lucrări valoroase dedicate cercetării arheologice medievale, acestea datorându-se arheologului francez J. A. Brutails¹. În spațiul istoriografic românesc primele lucrări de arheologie medievală sunt legate de numele lui Ion Nestor, cel care poate fi considerat și părintele acestei discipline în România. Obiectivele arheologiei medievale sunt aceleași cu cele pe care le urmărește arheologia în general și anume:

- studierea siturilor și a conținutului lor arheologic în context temporal și spațial pentru reconstituirea secvențelor culturii umane;
- reconstituirea modurilor de viață din trecut;

---

¹ J. A. BRUTAIS, *L'Archeologie du Moyen Age et ses methodes. Etudes critiques*, Paris, 1900; IDEM, *Precis d'archeologie du Moyen Age*, Toulouse, 1908.

- studierea procesului cultural și explicarea schimbărilor culturale;
- înțelegerea siturilor, artefactelor și a tuturor mărturiilor arheologice în relație cu lumea contemporană.¹

La acestea se adaugă unele particularități generate de specificul siturilor arheologice cercetate, precum și marele avantaj pe care îl dă posibilitatea corelării informațiilor obținute cu cele provenite din surse documentare.

La ora actuală există în Transilvania, în opinia noastră, două centre ce își dispută domeniul cercetării istoriei evului mediu: cel de la Cluj grupat în jurul Facultății de Istorie și a Institutului de Arheologie și Istoria Artei² și cel de la Sibiu grupat în jurul Facultății de Istorie și Patrimoniu³. Centrul de la Sibiu este unul de dată mai recentă dar cu perspective mai bune datorită existenței mai multor arheologi tineri. Există, pe lângă aceste grupuri, o serie de arheologi ce activează în centre universitare mai mici sau în muzee județene, cum ar fi dr. Dan Crișan Băcueț (Muzeul Județean Zalău), Florin Mărginean (Muzeul Județean Arad) ș.a.

Alături de cele două centre un altul foarte important este Bucureștiul, unde în jurul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga“, Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan“ și a Universității, au activat și activează un numeros corp de medievști și arheologi, dintre care enumerăm: dr. Șerban Papacostea, dr. Răzvan Theodorescu, (†)dr. Radu Popa, dr. Constantin Cantacuzino, dr. Adrian Ioniță, dr. Viorel Achim, dr. Virgil Ciocâltan, dr. Radu Harhoiu, dr. Alexandru Madgearu, dr. Ovidiu Cristea ș.a. În Moldova centrul universitar al Iașiului adăpostește de asemenea un grup de arheologi și istorici medievști grupați în jurul Universității „Alexandru Ioan Cuza“ și a Institutului de Arheologie, ai cărui reprezentanți de seamă sunt dr. Victor Spinei, dr. Dan Gheorghe Teodor ș.a.

Din perspectiva cantitativă arheologia și istoria perioadei migrațiilor, respectiv a evului mediu, sunt foarte bine reprezentate, dar nu același lucru se poate spune când analizăm comparativ rezultatele și receptarea acestora în mediile științifice europene comparativ cu ale altor țări cum ar fi Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria sau Croația, ca să nu ne comparăm decât cu fostele state ale lagărului comunist.

¹ S. A. LUCA, *Arheologie generală: prima parte. Note de curs*, Alba Iulia, 1999, p. 18.

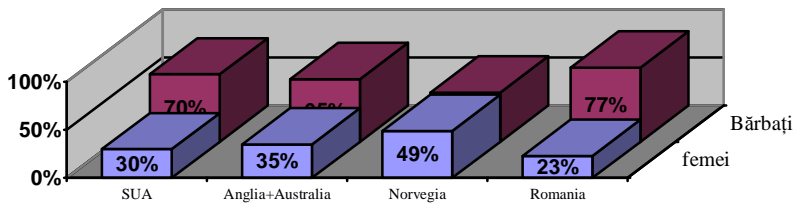
² Este vorba despre dr. Adrian Andrei Rusu, dr. Ioan Stanciu, dr. Călin Cosma (Institutul de Arheologie și Istoria Artei), dr. Dumitru Protase, dr. Nicolae Edroiu, dr. Aurel Pop (Facultatea de Istorie), dr. Tudor Sălăgean (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei).

³ Acesta este compus din reprezentanți ai trei generații: dr. Thomas Năgler, dr. Paul Niedermaier, dr. Alexandru Avram, dr. Zeno Karl Pinter, dr. Ioan Marian Țiplic, dr. Aurel Dragotă, dr. Petre Munteanu Beșliu (Muzeul Național Brukethal).

Feminismul și cercetarea arheologică

Roberta Gilchrist pornește în analiza subiectului de la o întrebare: bărbații și femeile cercetează în mod diferit arheologia sau gândesc diferit despre trecut?

Feminismul în arheologie are mai multe aspecte ce merită a fi tratate, unul dintre cele mai importante este impunerea încă din anii '60 și '70 ai secolului trecut a unui mod de percepere a realității arheologice prin prisma artefactelor descoperite, mod ce a indus impunerea unor teorii cu privire la împărțirea arealului unei așezări în zone diferite cu specific masculin sau cu specific feminin. O astfel de analiză a efectuat David Clarke asupra unei așezări de epoca fierului de la Glastonbury, propunând o distincție între casele *mari* și cele *mici*, primele fiind atribuite familiilor și activităților masculine iar celelalte, atribuite pe baza artefactelor descoperite ariei domestice, în general feminine.¹

Grafic 1. Proporția femeii-bărbați în arheologie

În arheologia actuală această problematică este analizată din dubla ipostază a rolului femeii în istorie, la modul general, dar și din aceea a rolului femeii-arheolog în cercetarea arheologică curentă. La ora actuală în arheologia mondială există, așa cum ne prezintă Roberta Gilchrist, un procent de 25-30% femei-arheolog. Repartiția în cadrul unor țări europene, asiatice și pe continentul nord-american arată astfel: în SUA în jur de 20%, în Anglia și Australia cca. 35%, iar în Norvegia 49%.² Autoarea menționată consideră că concluziile arheologice sunt și ele influențate de gen, după cum rezultă dintr-o simplă analiză cu privire la temele și artefactele arheologice alese pentru studiu de femei și de bărbați. În timp ce primele se îndreaptă spre analiza unor probleme legate de relațiile sociale, de artefactele cu valențe „domestice“, bărbații sunt mult mai tentați să aleagă teme legate de război, de conflicte și implicit artefacte corelate cu aceste teme: săgeți, arme în general, fortificații

¹ Roberta GILCHRIST, *Gender and Archaeology*, London, 1999, p. 17.

² *Ibidem*, p. 23.

etc. Pornind de la această premisă se avansează ideea cum că femeile ar avea o altă percepție decât a bărbaților. Subiectul a fost pe larg tratat într-un volum relativ recent – *Excavating Women* – dedicat istoriei femeilor arheolog în arheologia europeană. Analiza principală a volumului rămâne una cantitativă, având totuși o reprezentativitate reală la nivelul continentului european, deși în mare parte sud-estul continentului nu este supus analizei¹. Parțial poate fi adevărat deoarece se poate observa că femeile arheolog au preferat să se refere mai mult la problemele legate de studiul textilelor, a bijuteriilor sau a decorațiunilor, fiind clar mai legate de perioadele istorice în care rolul femeii a fost mai vizibil, așa cum a fost cazul evului mediu timpuriu².

În arheologia românească post-belică au existat câteva femei-arheolog care au deschis drumul afirmării a tot mai multe reprezentante în rândul colectivelor de cercetare. Nume ca Maria Comșa, Eugenia Zaharia nu mai au nevoie de prezentare, ele fiind deschizătoare de drum pentru generațiile de după anii '60 ai secolului al XX-lea. Dacă până în anii '80 reprezentarea femeilor în arheologia românească a fost una sporadică, în prezent ele reprezintă cca. 23% din numărul total de arheologi înregistrați în Registrul Arheologilor din România³ și sunt tot mai prezente în peisajul istorigrafic românesc. Interesant este că abordează cu predilecție tematici „domestice“: așezări, ceramică, istoria costumului, istoria artei etc., mai puțin teme „războinice“: istorie militară, necropole, armament.

Rămâne însă întrebarea: au dezvoltat femeile arheolog o apropiere feministă asupra cunoașterii istoriei? Este greu de răspuns și în nici un caz benefic să fie așezate rezultatele cercetării arheologice în poziții antagonice prin prisma genului celui care le-a produs.

În schimb este absolut necesară creșterea rolului temelor ce privesc rolul femeii în societate. Pentru evul mediu o analiză profundă a ceea ce a însemnat femeia în societate poate oferi o serie de răspunsuri capabile să întregească scenariul reconstituirii societății europene medievale. Dacă fortificațiile și tot ceea ce depinde de ele au făcut obiectul unor cercetări ce se întind pe mai bine de trei secole, se cunosc, totuși, puține lucruri despre locul femeilor în aceste fortificații. Literatura istorică engleză a adus de mai multă vreme în

¹ Margarita DIAZ-ANDREU, Marie Louise STIG SORENSEN, *Excavating women. A history of women in european archaeology*, London, New York, 1996.

² Roberta GILCHRIST, *op.cit.*, p. 24.

³ <http://arh.cimec.ro/RegistruArheologi.aspx>. Din păcate acest registru nu este destul de bine actualizat, astfel încât persoane care au plecat din România de mai bine de 10 ani figurează ca arheologi debutanți sau specialiști, existând și situații bizare când arheologi morți de 4-5 sau mai mulți ani figurează în registru că nu și-au ridicat atestatul. Din aceste motive este dificil de apreciat dacă numărul de 648 de arheologi atestați reprezintă și numărul real al arheologilor din România.

discuție rolul „domestic“ al fortificațiilor și în acest context a căutat să „așeze“ femeia în acest plan¹. La fel istoriografia franceză a produs în ultimii 20 de ani o serie de lucrări care au introdus femeia în atenția cercetătorilor². În istoriografia de limbă română avem doar o singură lucrare de sinteză dedicată femeii medievale, dar și aceasta se oprește doar asupra analizării relațiilor matrimoniale și a rolului femeilor din familiile boierilor moldoveni și munteni în cadrul acestor relații³. O situație diferită avem atunci când ne oprim asupra literaturii române cu subiect istoric, în cadrul căreia avem o serie de personaje feminine puternic conturate.

O motivație a acestei penurii de lucrări dedicate rolului femeii în societatea medievală românească ar putea deriva din faptul că mișcările feministe, ce au avut un puternic avânt în anii '60 și '70 ai secolului trecut, nu au găsit ecou în cadrul statelor comuniste. Pe de altă parte lumea arheologilor din România a rămas destul de patriarhală, femeile fiind tolerate dar nu întodeauna luate în considerare.

Arheologia medievală: schimbări și orientări în cercetarea arheologică europeană

Arheologia medievală reprezintă una dintre noile ramuri ale arheologiei, dar cu toate acestea se poate spune că are deja o istorie și încă una supusă foarte mult unor schimbări generate de explozia de descoperiri efectuate în ultimii cca. 25 de ani.

Într-o scurtă analiză realizată asupra stadiului arheologiei medievale din Anglia la nivelul anilor '80 ai secolului trecut Tania Dickinson arată că, deși, mai ales pentru ce înseamnă arheologia perioadei anglo-saxone avem numeroase studii, totuși acestea sunt de un caracter general și mai puțin axate pe o prezentare exhaustivă a unor artefacte⁴.

La fel ca și în Anglia, schimbările prin care au trecut muzeele în ultimii 30 de ani au generat o scoatere tot mai mult în afara vieții științifice a personalului acestora, ce se vede nevoit să facă față noilor sarcini legate mai degrabă de aspectul relațiilor cu publicul și mai puțin de cel al catalogării și publicării colecțiilor existente. Acest fapt coroborat cu intrarea unor volume tot mai mari de obiecte arheologice în colecțiile muzeale fac aproape

¹ Despre acest subiect vezi pe larg Roberta Gilchrist, *op.cit.*, p. 109-145.

² G. DUBY, *Cavalerul, femeia și preotul. Căsătoria în Franța feudală*, București, 1997; IDEM, *Doamnele din veacul al XII-lea*, București, 2000; J. le GOFF (coord.), *Omul medieval*, Polirom, 1999; Ph. ARIES, G. DUBY (coord.), *Istoria vieții private*, București, 1-10, 1994-1998.

³ C. GANE, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Iași, 1972.

⁴ D. A. HINTON (ed.), *25 Years of Medieval Archaeology*, Sheffield, 1983, p.5.

imposibilă prelucrarea într-un timp util a ceea ce înseamnă inventarele arheologice acumulate până în prezent.

Vestul Europei a cunoscut o situație mai fericită deoarece încă de la mijlocul secolului al XX-lea s-au constituit asociații profesionale ale arheologilor medievști, care au publicat și volume sau periodice dedicate valorificării cercetărilor arheologice sau colecțiilor muzeale. Experiența britanică este poate cea mai reprezentativă din perspectiva înțelegerii situației actuale a arheologiei medievale la nivel european.

D. Hinton prezintă o situație comparativă între anii de început ai *Societății pentru arheologia medievală* (perioada anilor `50) și anii `80 ai secolului al XX-lea, luând în calcul locul de muncă al membrilor acestei asociații. Dacă la începuturile ei majoritatea membrilor aparțineau rețelei muzeale, deja în anii `80 numărul acestora a scăzut drastic în favoarea celor ce lucrează în universități sau institute de cercetare.

Aceeași situație o observăm și în cazul României, unde – chiar dacă avem doar de puțin timp o asociație a arheologilor medievști¹ – majoritatea celor care se ocupă de studiul arheologiei medievale sunt grupați în jurul unor centre universitare (Cluj, București, Iași, Sibiu) sau în jurul unor institute de cercetare aparținând Academiei Române (București, Cluj, Iași), dar numărul total al acestor persoane nu depășește cifra de 30.

În ultimii 10 ani asistăm la o creștere a cercetărilor arheologice de salvare efectuate în centrele orașelor medievale, dar nu întotdeauna aceste cercetări sunt efectuate de arheologi medievști și aceasta s-ar putea datora și lipsei unei coagulări la nivel teoretic a ceea ce înseamnă arheologia medievală românească, lucru ce derivă în opinia noastră din inexistența unei concentrări durabile a unei sau unor școli de arheologie medievală.²

O altă problemă a arheologiei medievale, chiar a arheologiei în general, a fost bine reliefată de Harvey când spunea că *nu este suficient să fim arheologi. Trebuie să fim și istorici în aceeași măsură*³. D. Hinton spunea că rolul arheologului nu este de a pune la dispoziție dovezi care pot fi sau nu utilizate de istoricii ce se ocupă de aspectele sociale sau economice, ci de a demonstra semnificația acestor dovezi prin expunerea modului cum au fost ele create.

¹ www.medievistica.ro

² Un alt aspect mai puțin fericit este acela al efectuării cercetărilor arheologice de salvare de către o singură persoană sau o singură instituție la nivelul întregii țări. Pentru Transilvania această situație este ilustrată de cercetările de la Bistrița, Alba Iulia, Sighișoara, Sibiu ce au fost efectuate de către SC. Damasus SRL. Paradoxal această situație de anormalitate a generat rezultate pozitive manifestate prin superspecializarea în domeniul arheologiei medievale – arheologia urbană – a societăți menționate și a colectivelor de arheologi utilizate.

³ D. A. HINTON, *op.cit.*, p. 8.

Faptul că arheologul medievist nu și-a statuat locul în rândul familiei mari a arheologiei generează și situații în care lucrări ce tratează istoria socială, economică sau demografia medievală ignoră rezultatele obținute de arheologie, deoarece nu toți cei ce studiază documentele au înțeles sau înțeleg potențialul arheologiei medievale. Ne raliem și noi opiniei că emisiuni ca cele de tipul Time Team Travellers¹ pot crea o altă înțelegere asupra ceea ce înseamnă cercetarea completă a unui sit, oferind un model de integrare a arheologiei, istoriei și științelor exacte în vederea obținerii unui rezultat cât mai complet. Istoricul economist I. Blanchard spunea că *un istoric preocupat de aspectele economice ar putea învăța multe de la un arheolog și de la un istoric geograf*².

Tocmai de aceea trebuie ca arheologia medievală să se dezvolte ca o disciplină autonomă și nu ca una ce furnizează doar materiale de lucru pentru istorici³. În anii '80 ai secolului al XX-lea arheologia medievală a trecut printr-o puternică etapă de dezvoltare generată de extinderea cercetărilor arheologice asupra așezărilor rurale și a hinterlandului principalelor orașe. Rezultate notabile în acest sens sunt de remarcat în Anglia și Franța, țări unde cercetarea evului mediu este legat subliminal de cercetarea începuturilor statale. Această adevărată explozie poate fi datorată impunerii unor noi metode de cercetare „împrumutate“ dinspre alte științe, cum ar fi: datarea cu radio-carbon, fotografia aeriană sau din satelit, prospecțiuni geologice, analize osteologice etc. Din perspectiva impunerii unor noi teorii și metodologii este de remarcat apariția, ca urmare a curentului „Noii arheologii“, a ceea ce E. Higgs a numit arheologia mediului (*environmental archaeology*). Această teorie s-a dezvoltat la Cambridge și pornește de la ideea că omul poate fi studiat ca parte a mediului în care trăiește, mediu care îl și influențează și îi induce o anumită dezvoltare socio-economică⁴. Noua teorie s-a impus relativ greu, dar în prezent numeroase centre de cercetare arheologică și-au dezvoltat câte un program de cercetare axat pe ceea ce se numește *landscape archaeology*⁵. Teoria a pătruns și în rândul arheologilor germani, unde este cunoscută sub denumirea de *Umweltarchäologie*. Recent, una dintre prestigioasele instituții de cercetare din Germania a demarat un proiect vizând

---

¹ Discovery Channel.

² I. BLANCHARD, *Review of periodical literature, 1979* în: *Economic History Review*, 34, 1981, p. 161-165.

³ RAHTZ, *New Approaches to Medieval Archaeology*, în: *25 Years of Medieval Archaeology*, ed. David A. HINTON, p. 12.

⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁵ Vezi pe larg despre principiile după care funcționează la M. ASTON, T. ROWLEY, *Landscape Archaeology. An Introduction to Fieldwork Techniques on Post-Roman Landscapes*. Newton Abbot, London, Vancouver, 1974.

cercetarea din perspectiva acestei noi teorii a regiunii Crimeii¹. În România astfel de cercetări interdisciplinare sunt departe de a fi realizate, în principal datorită unui fals patriotism generator de autosuficiență, ce a dus și încă duce la necunoașterea teoriilor și metodelor aplicate de către centrele de cercetare din spațiul vest și chiar central european. În viziunea noastră arheologul medievist din România se află în postura struțului: ceea ce nu cunoști nu te poate afecta.

Apariția de noi abordări teoretice în arheologia medievală a permis ca aserțiunea lui Sawyer, cum că *arheologia medievală este o cale extrem de costisitoare pentru a afla ceea ce știm deja*², să nu mai fie una de actualitate.

Pentru arheologia evului mediu timpuriu din Europa estică cea mai importantă sarcină a fost și rămâne descoperirea de materiale arheologice care să permită o creștere a nivelului cunoștințelor istorice. Această sarcină este mai importantă în jumătatea estică a Europei decât în cea vestică, în opinia lui Csanad Balint, datorită a două motive:

- a. pentru Europa estică sursele scrise – acolo unde există – sunt extrem de sărace în comparație cu cele din Europa vestică
- b. pe de altă parte nu sunt cunoscute cu exactitate regiunile în care s-au stabilit și au trăit pentru o vreme mai scurtă sau mai îndelungată numeroasele popoare venite dinspre estul extrem³.

Csanad Balint consideră că arheologia est-europeană a fost nevoită între anii '50-'80 ai secolului al XX-lea să devină o disciplină istorică și aceasta din motive ideologice:

- ca urmare a reacției marxiste legată de tentativele de a introduce cercetarea tipologică în arheologia statelor comuniste, interesul arheologilor a fost orientat spre analiza problemelor economice și sociale ale civilizațiilor și popoarelor din trecut.
- ca o consecință directă a schimbărilor politice de după cel de al doilea război mondial în majoritatea țărilor central și est europene a crescut interesul pentru o abordare „națională“ a arheologiei⁴.

¹ <http://web.rgzm.de/218.0.html>. Este vorba despre Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz, în cadrul căruia dr. Rainer Schreg a demarat proiectul *Transformation und Kulturaustausch am Rand der Mediterranen Welt. Das Bergland der Krim im Frühmittelalter*.

² R. HODGES, *New approaches to medieval archaeology, Part 2*, în: *25 years of medieval archaeology*, ed. David A. Hinton, Sheffield, 1983, p. 24.

³ Cs. BALINT, *Some ethnospecific features in central and eastern European archaeology during the early Middle Ages: the case of Avaras and Hungarians*, în: St. SHENNAN, *Archaeological approaches to cultural identity*, p. 185.

⁴ Cs. BALINT, *op.cit.*, p. 185.

La ora actuală arheologia perioadei migrațiilor și a evului mediu cunoaște în Ungaria o foarte puternică dezvoltare, beneficiind și de faptul că a acumulat în mai bine de 100 de ani de cercetări de strângerea unor imense baze de date ce permit în prezent realizarea unor sinteze pe tipuri de situri arheologice¹. Nașterea arheologiei medievale în Ungaria a cunoscut același proces de evoluție prin care treptat necesitatea creșterii numărului de arheologi specializați în cercetarea așezărilor, necropolelor sau monumentelor ecleziastice și militare, a generat apariția unei noi discipline arheologice în perioada interbelică, devenind după război una dintre cele mai prolifiche specializări arheologice din Ungaria. Se poate spune că punctul de plecare al creșterii interesului pentru cercetarea siturilor arheologice medievale l-a constituit ocazia comemorării a 900 de ani de la moartea regelui Ștefan I. Pregătirile pentru acest eveniment au cuprins și alocarea de mari sume de bani pentru cercetarea așa-numitelor centre regale de la Buda, Esztergom, Visegrad și Szekesfehervar, cercetare ce a adus la lumină numeroase artefacte arheologice. Dezvoltarea programelor de cercetare a ceea ce s-a numit „perioada de cucerire a patriei“ a impus relativ timpuriu înființarea în unele centre universitare a departamentelor care să pregătească personal specializat în arheologia medievală.

În Estonia arheologia medievală a cunoscut o dezvoltare ai rapidă și în același timp precoce; interesul pentru evul mediu manifestându-se încă din secolul al XVIII-lea, când este abordată de tot mai mulți istorici perioada zisă a formării Estoniei medievale (Livonia). De aici până la demararea unor cercetări arheologice științifice în cadrul unor situri medievale nu a fost decât un pas, astfel încât la începutul secolului al XX-lea în Estonia are loc nașterea noii discipline arheologice. Actualmente cercetarea arheologică clasică este tot mai mult trecută în plan secund de impunerea noilor orientări ce pun accent pe așa-numitele *environmental archaeology* și *landscape archaeology* ce urmăresc reconstituirea condițiilor de viață și a mediului în care au evoluat comunitățile din secolele XIII-XVI din regiunea estoniană². Programele de cercetare sunt cantonate cu precădere în domeniul monumentelor ecleziastice și militare, dar o parte importantă a arheologilor medievști este implicată în cercetarea marilor centre urbane medievale timpurii din secolul al XIII-lea, cum este cazul orșului Tallin, actuala capitală a Estoniei. Metodologia de cercetare abordată cu precădere până în anii '70 ai secolului XX se baza pe utilizarea secțiunilor stratigrafice și înregistrarea datelor furnizate de stratigrafie și de artefactele arheologice. În prezent și în Estonia se dezvoltă foarte o direcție de

¹ Pentru detalii privind cercetarea arheologică a perioadelor menționate vezi *Hungarian Archaeology at the turn of the Millennium*, Zsolt Visy (ed.), Budapest, 2003, p. 283-414.

² Pentru detalii vezi *Archaeological Research in Estonia. 1865-2005*, Valter Lang (ed.), Tartu University Press, 2006, p. 159-225.

cercetare ce necesită colaborarea dintre arheologie și o serie de științe, cum ar fi: geologia, paleo-antropologia, fizica, chimia ș.a.

În anii '80 arheologia s-a divizat în două direcții de cercetare: una cu adevărat teoretică și implicând simbolistica, structuralismul, interpretarea și abordarea contextuală, iar cealaltă care a devenit cunoscută sub denumirea de *post-procesualism*¹. Această a doua direcție promovată de scrierile lui Ian Hodder a avut nevoie de aproximativ 15 ani pentru a dezvolta metode reflexive de cercetare aplicabile în cercetarea de teren și în laboratoare. Dar ceea ce caracterizează arheologia ultimilor 25 de ani este puternica dezvoltare a colaborării dintre arheologie și științele exacte, cum ar fi arheometria, cercetările fizico-chimice asupra artefactelor arheologice și implicarea acestor tipuri de cercetări în arheologia de teren, dezvoltarea unor direcții de cercetare în domeniul informaticii și IT destinate în special cercetării arheologice.

O altă direcție de dezvoltare a metodelor de cercetare în arheologie a fost impusă după anii '70 și este acum într-o puternică afirmare, această direcție este legată de ceea ce se numește *arheologia experimentală*, fiind puternic legată de etnoarheologie și de antropologie în sensul definit de nord-americieni. Unul dintre cei mai activi propagatori ai arheologiei experimentale la începutul mileniului trei este Izumi Shimada, el considerând că arheologia experimentală este o metodă de testare a ideilor și de descoperire a trecutului prin intermediul experimentului².

Este dificil de realizat o ierarhie valorică a tehnicilor, metodelor și teoriilor utilizate în arheologie în condițiile în care multe dintre acestea își au originea în arheologia de la începutul secolului al XX-lea și chiar unele au rămas aproape neschimbate. Coordonatorii *Handbook*-ului consideră că metodele cele mai bune sunt cele care au o bună coeziune între tehnică și metodă și între metodă și teorie³.

În prezent arheologia medievală, ca parte a mării familii arheologice, cunoaște la rândul ei o dezvoltare accentuată, fiind pusă în fața unor varietăți de probleme metodologice și chiar teoretice legate de diversificarea domeniilor de cercetare. Arheologia medievală germană, față de care arheologia medievală românească și în special cea transilvană are afinități foarte mari, este modelul după care se reasează organizațional majoritatea arheologilor

¹ Herbert D.G. Maschner, *Introduction*, în: H. D.G. MASCHNER, C. CHIPPINDALE, *Handbook of archaeological methods*, I, Lanham, New York, Toronto, Oxford, 2005, p. 3.

² I. SHIMADA, U. WAGNER, *Peruvian Black Pottery Production and Metal working: a Middle Sican Craft WORKSHOP at Huaca Sialupe*, în: *Materials Research Society Bulletin*, 26, 2001, p. 25-30.

³ H. D. G. MASCHNER, C. CHIPPINDALE, *Handbook of archaeological methods*, I, Lanham, New York, Toronto, Oxford, 2005, p. 29.

medievale „naționale“. Din această perspectivă în rândul arheologiei medievale putem distinge, după modelul german, o serie de sub-specializări, ce au apărut ca urmare a unei „diviziuni necesare“ a arheologiei:

- arheologia fortificațiilor – care a cunoscut o dezvoltare foarte puternică în țări ca Cehia, Polonia și Ungaria (limitându-ne doar la Europa Centrală și de Sud-Est);
- arheologia necropolelor și a monumentelor eclesiastice (ce a cunoscut o dezvoltare puternică în special în Ungaria și Germania);
- arheologia așezărilor (rurale sau urbane) – foarte bine dezvoltată în Rusia, Ucraina, Polonia.

Acestea sunt câteva din ceea ce înseamnă sub-specializările arheologiei medievale, unele dintre ele fiind dezvoltate în anii '60-'70 și în arheologia medievală românească. Spre deosebire de arheologiile din statele vecine României, unde ponderea științifică și chiar numerică a arheologiei medievale în raport cu celelalte specializări ale științei arheologice a crescut în mod constant, în România interesul pentru studierea arheologiei medievale a scăzut într-un ritm rapid spre sfârșitul anilor '80, perioadă de când s-a impus foarte mult, mai ales sub atenta îndrumare politică, cercetarea perioadei dacice și daco-romane. Astăzi nu putem vorbi de existența unei specializări care să-și definească foarte clar sub-categoriile de cercetare după principiul german (*Burgenarchäologie, Graber- und Kirchenarchäologie, Siedlungs- und Stadtarchäologie*¹).

Din acest punct de vedere putem doar să admirăm rezultatele colegilor noștri maghiari, cehi sau polonezi care au reușit să se impună în domenii în care chiar și arheologia medievală vest-europeană își caută încă drumul: cercetarea așezărilor medievale părăsite (vezi cazul Cehiei și Rusiei), cercetarea arheologică aeriană (vezi cazul Poloniei) sau cercetarea necropolelor (vezi cazul Ungariei).

Noile direcții de abordare a cercetării arheologice medievale europene impun realizarea de proiecte axate pe dezvoltarea unor modele reconstitutive ale habitatului în micro-zone geografice specifice, modele care prin intermediul computerului și softurilor specializate să se constituie în etaloane pentru realizarea unor experimente virtuale legate de evoluția habitatului în evul mediu timpuriu și până în timpurile moderne².

---

¹ G. P. FEHRING, *Archaeology of Medieval Germany: an Introduction*, London, New York, 1991.

² R. FRANCOVICH et al., *Archaeology and history of the Middle Ages*, 1996.

Naționalismul și arheologia

O problemă a politicii globale în anii de final ai secolului al XX-lea a fost naționalismul și dezvoltarea unor ideologii naționaliste¹, ideologii ce au pătruns în aproape toate ramurile științei. Arheologia nu a făcut notă discordantă și anumite aspecte ale ideologiilor naționaliste au impregnat-o cu o serie de concepte. Se poate spune, așa cum susține Kühnl, că o expunere istorică pur științifică nu există din cauză că toate discursurile și expunerile de idei au o implicare politică și deci nici analiza arheologică, transpunerea ei în sinteze, nu poate fi ocolită de atașamentul față de un concept politic.

O încercare de analiză a modului în care s-a repercutat ideologia naționalistă asupra arheologiei din țările europene au realizat-o Margarita Diaz-Andreu și Timothy Champion în lucrarea *Nationalism and archaeology in Europe*. În introducerea acestei lucrări sunt prezentate și câteva opinii ale unor autori ce s-au preocupat de analiza ideologiilor naționaliste și efectul lor asupra cercetării arheologice², pornind de la ideologia nazistă germană și fascistă italiană și terminând cu ideologiile naționaliste israeliene și franceze de după anii '60 ai secolului trecut.

O altă lucrare ce încearcă o abordare globală a problematicii privind implicarea naționalismului în arheologie este cea care a fost editată de Philippe Kohl și Clare Fawcett, cuprinzând în linii mari lucrările simpozionului ținut în noiembrie 1991 la Chicago³.

Legătura dintre arheologie și naționalism poate fi studiată, mai întâi, din perspectiva rolului jucat de arheologie în istoria construcției identităților naționale⁴. A doua modalitate de analiză ar putea porni de la legăturile dintre construirea statelor naționale și instituționalizarea arheologiei.⁵ B. G. Trigger consideră că arheologia naționalistă se dezvoltă cel mai puternic în rândul popoarelor care se simt amenințate, sunt în nesiguranță sau deprivat de drepturi politice de către națiuni mai puternice.⁶

¹ A se face deosebire între național (=care este propriu unei națiuni, unui stat) și naționalism (= ideologie și politică ce a contribuit în perioada secolelor XVI-XIX la formarea națiunilor).

² Margarita DIAZ-ANDREU, T. CHAMPION, *Nationalism and archaeology in Europe*, London, 1996, p.1 sqq cu bibliografia.

³ Ph. L. KOHL, Clare FAWCETT, *Nationalism, politics, and the practice of archaeology*, p. 3

⁴ B. WAILES, Amy L. ZOLL, *Civilization, Barbarism and Nationalism in European Archaeology*, în: Ph. Kohl, C. Fawcett, *op.cit.*, p. 21.

⁵ Margarita DIAZ-ANDREU, T. CHAMPION, *Nationalism and archaeology*, p. 6.

⁶ B. G. TRIGGER, *Alternative Archaeologies: Nationalist, Colonialist, Imperialist*, în: *MAN*, 19, 1984, p. 360, apud Margarita Diaz-Andreu, T. Champion, *Nationalism and archaeology*, p. 7.

Marie Louise Stig Sørensen, analizând cum în Danemarca arheologia a devenit „vehicolul“ pentru imaginile și obiectele care serveau discursului naționalist, aprecia că arheologia a fost instituționalizată când *a devenit politic de folos și abia atunci a apărut în ochii opiniei publice*¹.

În majoritatea statelor europene în intervalul 1880-1925 au luat ființă o serie de instituții cu profil arheologic patronate de stat și cu atribuții în ceea ce privește ceretarea și protejarea trecutului. De la acest stadiu *național*, în contextul răspândirii ideilor naționaliste ca urmare a nemulțumirilor generate de Conferința de Pace de la Paris, s-a ajuns foarte repede la stadiul *naționalist* de exacerbare a semnificației naționale a artefactelor arheologice. Înregimentarea disciplinelor umaniste în ideologiile naționaliste a reprezentat un fapt firesc în condițiile în care în Europa s-au impus începând cu anii '20 ai secolului trecut regimurile totalitare fasciste, naziste sau comuniste. Ceea ce este un lucru comun aproape întregii Europe este faptul că relația dintre arheologie și naționalism a devenit evidentă în prima jumătate a secolului al XX-lea, în special după terminarea primei conflagrații mondiale și a pierdut din importanță în partea de vest a continentului imediat după cel de al doilea război mondial². Poate exemplul cel mai clasic pentru înregimentarea arheologiei unei cauze naționaliste este dat de Germania nazistă, stat în care studierea istoriei și arheologiei națiunii germane a devenit politică de stat, fiind una dintre principalele preocupări ale asociației SS-Ahnenerbe³.

Disoluția „marelui imperiu sovietic“, în opinia lui Ph. Kohl⁴, a atras o serie de state nou apărute în conflicte implicând desemnarea teritoriilor naționale. În aceste conflicte etnico-religioase unul dintre argumentele la care s-a făcut rapid apel a fost determinismul istoric, iar arheologia a fost rapid atrasă în disputele politizate. Totuși, nu trebuie să credem că arheologia a fost atrasă împotriva voinței celor ce o studiază în acest gen de dispute politice, deoarece făcând apel la lucrările lui Trigger și Patterson⁵, putem spune că, arheologia datorită mediului în care se dezvoltă ca știință, era inevitabil să fie

¹ Marie Louise STIG SORENSEN, *The Fall of a Nation, the Birth of a Subject: the National use of Archaeology in Nineteenth-Century Denmark*, în: Margarita DIAZ-ANDREU, T. CHAMPION, *Nationalism and archaeology*, p. 24 sqq.

² Margarita DIAZ-ANDREU, *Archaeology and nationalism in Spain*, în: Ph. KOHL, Clare FAWCETT, *op.cit.*, p. 55.

³ Bettina ARNOLD, H. HASSMANN, *Archaeology in Nazi Germany: the Legacy of Faustian Bargain*, în: Ph. KOHL, Clare FAWCETT, *op.cit.*, p. 70 sqq.

⁴ Ph. L. KOHL, *Nationalism and Archaeology: On the Constructions of Nations and the Reconstructions of the Remote Past*, în: *Annual Review of Anthropology*, 27, 1998, p. 224.

⁵ B.G. TRIGGER, *A History of Archaeological Thought*, Cambridge, 1989; T.C. PATTERSON, *Toward a Social History of Archaeology in the United States*, Orlando, 1995.

inclusă în bagajul argumentativ al discursurilor politice cu tentă naționalistă. Este evident că în evoluția sa un stat generează particularități naționale care se vor regăsi și în modul de abordare metodologică a unor științe și în acest sens pot fi date o serie de exemple: există la ora actuală un model arheologic britanic, francez, spaniol, italian, german, rusesc etc., la fel cum, oarecum indusă de evoluția politică din ultima parte a secolului al XX-lea au luat ființă și o serie de asociații care s-au calchiat pe structurile politice ale perioadei. În ultima afirmație facem referire la World Archaeological Congress¹ și la European Association of Archaeology², două organisme care încearcă să tranșeze frontierele politice și etnice, oferind un răspuns în maniera politicii globalizante pentru modul în care trebuie să coluceze arheologiile naționale și implicit arheologii.

Recent discursul istoric încearcă să elimine din cuprinsul său termeni din familia substantivului *național* atunci când se referă la evul mediu și acreditează un nou termen care este mai apropiat de realitățile societății medievale: *identitatea*. Aceasta poate fi înțeleasă în diverse accepțiuni: politică, ca și apartenență la o categorie privilegiată, religioasă și chiar socială. Cercetarea *identității* prin prisma descoperirilor arheologice a făcut chiar obiectul dezbatărilor în cadrul uneia dintre secțiunile *3rd International Conference of Medieval and Later Archaeology „Medieval Europe“*, intitulată *Identity and Demarcation*³. În istoriografia română asupra acestei tematici se oprește discursul lui Stelian Brezeanu atunci când, poate sub influența dată de acest nou curent din istoriografia europeană, vorbește despre *identități și solidarități* medievale în spațiul românesc⁴. Deși, credem că ar trebui privită cu circumspecție ideea unei „solidarități“ în spațiul românesc, indiferent de natura acesteia. Să nu uităm că cel puțin până la sfârșitul secolului al XVIII-lea am avut de a face cu state total diferite în spațiul geografic al României de astăzi, iar *solidaritatea* pare mai degrabă un paleativ cosmetizat aplicat perioadei medievale pentru ceea ce însemna în discursul marxist-leninist *internaționalizarea societății comuniste* în secolul al XX-lea.

Cercetarea arheologică – orientată până nu de mult spre demonstrarea ancestralelor legături dintre Rusia sovietică și sateliții săi central europeni – a fost ghidată spre sfârșitul secolului al XX-lea spre noi teme de cercetare care

¹ P. J. UCKO, *Academic Freedom and Apartheid: The Story of the World Archaeological Congress*, London, 1987.

² K. KRISTIANSEN, *The Strength of the Past and its Great Might, an Essay on the use of the Past*, în: *Journal European of Archaeology*, 1, 1993, p.3-33.

³ G. HELMIG, Barbara SCHOLKMANN, M. UNTERMANN eds., *Centre. Region. Periphery – Medieval Europe Basel 2002*, II, Hertingen, 2002, p. 287-432.

⁴ St. BREZEANU, *Identități și solidarități medievale. Controverse istorice*, București, 2002.

urmau să demonstreze *drepturile istorice ale poporului român* (sic!) – s.n. În cadrul acestei noi etape arheologia transilvăneană s-a orientat către cercetarea perioadei romane și post-romane dar și asupra perioadei „întunecate“ a istoriei regiunii și anume secolele VIII-X, fapt ce a permis alocarea unor fonduri însemnate pentru cercetarea siturilor arheologice Dăbâca, Biharea, Alba Iulia, Cluj-Mănăștur etc.¹

Recent teoria continuității a fost analizată din perspectiva *continuității culturale* deoarece *chestiunea trebuie discutată fără prejudecăți, în primul rând pentru că ea reprezintă unul dintre aspectele majore ale „problemei continuității“*...² Analiza este însă făcută tot din perspectiva apartenenței la tabăra adeptilor continuității, aducându-se în discuție o mai veche teorie ce vorbește despre *retragerea la munte*, care în opinia lui Alexandru Madgearu *a marcat specificul civilizației românești din evul mediu timpuriu*.³ Un adept al acestei teorii este și Gheorghe Baltag, ce a și încercat impunerea în istoriografia română a unui nou concept numit de el *cultura plaiurilor*, o cultură materială detectabilă în zonele cu altitudine mai mare de 600 m și specifică unei populații romanice⁴.

Mascarea ideilor naționaliste și prezentarea lor ca *eforturi de afirmare a spiritului național constructiv al popoarelor*⁵ sunt prezente și în publicațiile ce au ieșit de sub tipar în perioada ulterioară anilor '90 ai secolului trecut. Petre Țuțea considera că *s-a exagerat naționalismul. Naționalismul poate fi practicat și cuviincios. Nimeni nu poate interzice unui popor să-și trăiască tradiția și istoria cu gloriile și înfrângerile ei. Pârvan zice: „Etnicul e punct de plecare și universalul punct de sosire“*. *Eu, ca naționalist, am gândit multă vreme că națiunea e punctul terminus al evoluției universale*.⁶

Un exemplu și mai edificator de *face lifting* este dat chiar de tratatul de *Istoria românilor*, unde Ștefan Pascu în *Prefață* dă dovadă a faptului că discursul de tip patriotic nu a dispărut: *...rezultatul firesc* – este vorba despre refacerea economică și politică de după ivazia mongolă din 1241 – *a fost continuarea într-un ritm accentuat a procesului de unificare a formațiunilor*

---

¹ Un stadiu al cercetărilor vizând aceste situri arheologice și maniera tradiționalistă de interpretare a rezultatelor vezi la P. IAMBOR, *Așezări fortificate din Transilvania (sec. IX-XIII)*, Cluj-Napoca, 2005.

² Al. MADGEARU, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București, 1997, p. 1.

³ *Ibidem*, p. 197.

⁴ Gh. BALTAG, *Sighișoara înainte de Sighișoara. Elemente de demografie și habitat în bazinul mijlociu al Târnavei Mari din preistorie până în secolul al XIII-lea d. Hr., cu privire specială asupra zonei municipiului Sighișoara*, București, 2000, p. 262 sqq.

⁵ I. ȚURCANU, *Istoria. Receptare, cercetare, interpretare*, Iași, 2006, p. 176.

⁶ P. ȚUȚEA, *Între Dumnezeu și neamul meu*, Ediție îngrijită de Gabriel Klimowicz, Fundația Anastasia, 1992, p. 51.

politice din spațiul carpato-danubiano-pontic (sic!)...¹. Iată un exemplu de ceea ce înseamnă promovarea într-o lucrare de maximă importanță a ideii că unirea a existat ca și comandament în conștiința populațiilor din spațiul românesc cel puțin din secolul al XIII-lea.

Dintre compartimentele ce au participat în mod activ la crearea unor mituri naționale, furnizând materiale pentru producțiile literare și cinematografice, cele mai reprezentative au fost arheologia clasică și cea legată de ceea ce se numea în epocă arheologia *prefeudală*. Din perspectiva problematicii acestei lucrări cele mai intens mediatizate au fost cercetările arheologice legate de etapa etnogenezei, fiind implicați și formați pentru aceasta o întreagă serie de arheologi: C. Daicoviciu, Șt. Pascu, D. Protase, L. Mărghitan, Ligia Bârzu. Rezultatele cercetărilor lor au fost interpretate ca argumente irefutabile pentru ceea ce ideologia comunistă a dezvoltat mai ales după anii '70 ai secolului trecut sub denumirea de *trecutul istoric al poporului român*; o nouă variantă a teoriei continuității.

Pornind de la A. D. Xenopol², D. Onciul³ și continuând cu cei menționați mai înainte această teorie a avut permanent numeroși adepți, lucrările lor înscriindu-se în linia agreată de Academia Republicii Socialiste România. Dacă pentru produsele istoriografice ale sfârșitului de secol XIX putem aduce ca justificare contextul politic în care ele au văzut lumina tiparului – definirea conștiinței naționale la nivelul popoarelor central și sud-est europene –, pentru cele apărute spre sfârșitul secolului XX nu mai găsim nici o justificare.

Legătura organică dintre analiza continuității și istoria formațiunilor statale românești a fost analizată critic și de Radu Popa în contextul prezentării punctelor slabe ale lucrării lui Ștefan Pascu⁴, considerând că *siguranța pretinde ... multă competență în domeniul specializat al arheologiei medievale...*⁵, lucru ce nu poate fi probat de autorul menționat anterior prin argumentele utilizate. În acest context problema cea mai spinoasă este dată de încercările de reconstituire a istoriei sociale și politice a secolelor IX-XI cu ajutorul arheologiei.

O problematică oarecum asemănătoare a generat în Polonia startul unor dezbateri de idei între adepții ideii autohtonismului (potrivit căreia slavii ar fi trăit încă din epoca bronzului pe teritoriul actual al Poloniei), în marea lor majoritate lingviști și un grup de arheologi grupați în jurul lui Kazimierz

¹ *Istoria românilor*, III, p. XII.

² A. D. XENOPOL, *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*, 1884.

³ D. ONCIUL, *Scrieri istorice*, ed. de A. Sacerdoțeanu, 2 vol., București, 1968.

⁴ *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj-Napoca, 1971.

⁵ R. POPA, *Observații și îndreptări*, p. 166.

Godłowski, care au îmbrățișat ideea prezenței slavilor pe teritoriul polonez ca urmare a unei migrații din regiunea subcarpatică a Ucrainei¹.

La nivelul cercetărilor din spațiul Europei centrale există o înțelegere mai adâncă a inserției politice în discursul arheologic, dar dezbaterile și mai ales rezultatele acestora sunt încă în faza de discurs maieutic.² În Croația și Slovenia ideea autohtonismului este încă relativ bine ancorată în discursul arheologic³ și față de exagerările acestei linii ce păstrează caracteristicile școlii sovietice au fost luate poziții chiar dinspre istoriografia română⁴. Fl. Curta consideră că dinspre literatura arheologică din Ucraina și Rusia, unde tezele vechii școli sovietice sunt încă în circulație, nu se întrevide nici un semn de schimbare⁵. Nu suntem de acord cu aprecierea că în literatura de limbă română apar singurele semne de schimbare pe această linie, deoarece luările de poziție ale lui Eugen S. Teodor⁶ nu constituie până la acest moment o voce suficient auzită de breasla arheologilor români.

---

¹ Fl. CURTA, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, p. XI-XII.

² S. BRATHER, *Die Projektion des Nationalstaats in die Frühgeschichte. Ethnische Interpretationen in der Archäologie*, în: *Inventing the Past in North Central Europe. The National perception of Early Medieval History and Archaeology*, M. HARDT, Chr. LÜBKE, D. SCHORKOWITZ, Berna, 2003, p. 18-42; D. SCHORKOWITZ, *Rekonstruktionen des nationalen im postsowjetischen Raum. Beobachtungen zur Permanenz des Historischen*, în: *Inventing the Past in North Central Europe*, p. 273-333.

³ B. PANZER, *Quellen zur slawischen Ethnogenese. Fakten, Mythen und legenden (originaltexte mit Übersetzungen, Erläuterungen und Kommentaren)*, Frankfurt am Main, 2002; M. GUŠTIN (red.), *Zgodni slovani. Zgodnjesrednjevska lančnina na obrobju vzhodnih Alp*, Ljubljana, 2002.

⁴ E. S. TEODOR, *About some Slavic Pottery from Slovenia*, în: *Studia Antiqua et Archaeologica*, 9, 2003, p. 399-410.

⁵ Fl. CURTA, *Apariția slavilor*, p. XII.

⁶ E. S. TEODOR, *O frontieră incertă a lumii romane. Câmpia Dunării de Jos în epoca lui Justinian*, în: *Cercetări arheologice*, 12, 2003, p. 325-359; Idem, *An update for „Ipotești-Cândești“ culture*, în: *Zbornik na počest dariny Bialokovej*, G. FUSEK (red.), Nitra, 2004, 405-414.